

JOSETTE REY-DEBOVE
(1929-2005)

IN MEMORIAM

La lingüista i lexicògrafa francesa Josette Rey-Debove (Calais 1929) va morir sobtadament el mes de febrer de 2005 durant una estada de vacances al Senegal. Tenia 75 anys i estava encara en fase de plena productivitat científica.¹

Llicenciada en Lletres, doctora de tercer cicle i doctora d'Estat en Lingüística va ser alhora una docent de gran capacitat teòrica, una investigadora sobre aspectes abstractes del llenguatge i per damunt de tot una rigorosa lexicògrafa al servei de l'editorial Le Robert.

Va exercir la seva tasca docent en Universitats com la de Paris III-Sorbonne Nouvelle, ensenyant Lexicologia, i més tard Semiologia, com a encarregada de curs, i la Universitat Paris VII-Denis Diderot on va dirigir tesis i habilitacions, mentre exercia professionalment de lexicògrafa. Durant l'any 2002 va animar un seminari sobre Lexicologia a l'École de Hautes Études en Sciences Sociales de París.

Però més enllà de la labor docent en els àmbits acadèmics oficials, va destacar com a difusora del coneixement sobre el lèxic i els diccionaris a través de nombroses conferències a universitats d'arreu, encara que essencialment franceses i quebequeses, i de ponències en col·loquis i seminaris. En aquest marc, va participar a les emissions de Ràdio-França Internacional (RFI) durant el període 1985-1995.

I cal destacar per la seva importància la seva labor didàctica en el si de l'empresa. Va saber formar en el rigor i l'excel·lència els joves lexicògrafs i lexicògrafes de l'editorial Le Robert.

Tant o més important que la seva labor docent va ser el seu vessant investigador, iniciat als Estats Units el 1969 com a ajudant de recerca al Research Center for Language Sciences de la Universitat d'Indiana a Bloomington, on treballa amb T. A. Sebeok, director de la revista *Semiotica* de la qual esdevé secretària. Gràcies a la profunda formació investigadora que adquirí va produir obres cabdals en lexicologia i lexicografia com són les tres següents: *Étude linguistique et sémiotique des dictionnaires français contemporains* (1971), on a través de l'anàlisi dels diccionaris francesos ofereix una metodologia que ha estat clau en la formació dels metalexícògrafs, *Le métalangage: étude du discours sur le langage* (editat el 1978 i reeditat molt augmentat el 1997), que fa una reflexió molt profunda sobre el valor de la informació sobre les unitats del lèxic i la seva forma de representació, i *La linguistique du signe: une approche sémiotique du langage* (1998), on explora tots els vessants semiòtics del signe.

Però tant o més rellevant encara que la producció científica i difusora del coneixement és la seva activitat lexicogràfica, iniciada el 1953 amb Alain Rey i Paul Robert, i desenvolupada íntegrament a Edicions Le Robert.

Es va iniciar com a lexicògrafa, juntament amb A. Rey, el seu marit des de 1954, en la redacció dels diccionaris de llengua de la Société du Nouveau Littré, que el 1953 va esdevenir *Société Dictionnaires Le Robert*. De fet, la mateixa empresa la considera cofundadora, amb A. Rey i Paul Robert, dels Diccionaris *le Robert*. Va ser nomenada *secrétaire générale* de la redacció dels diccionaris el 1984 i va exercir aquesta responsabilitat fins al 1994 en què es va jubilar.

1. Justament acaba de publicar-se la conferència de clausura del curs acadèmic 1998-1999 que va donar a l'Institut Universitari de Lingüística Aplicada de la Universitat Pompeu Fabra el 14 de juny de 1999: *Typologie sémantique du pluriel des noms en français*. A: *Lingüística aplicada: cicle de conferències i seminaris 98-00*. Edició a cura de M. T. Cabré, M. Lorente i E. Solé. Barcelona: IULA, 2004.

“Elle demeurait, au sein de cette maison, autrice de référence, symbole de rigueur scientifique et d’originalité éditoriale”, diu Jean-Claude Boulanger en la nota necrològica publicada als diaris del Quebec.

En la seva tasca lexicogràfica, va formar part de l’equip de redacció, juntament amb Alain Rey i Henri Cottez, de l’obra monumental en sis volums *Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*, més conegut com *le Grand Robert*, que es va acabar el 1967. Va formar part de l’equip de redacció de *le Petit Robert* (1967), i de *le Nouveau Petit Robert* (1993). I amb G.Gagnon va redactar el *Dictionnaire des anglicismes, les mots anglais et américains en français* (1981).

Va ser autora del *Dictionnaire méthodique du français actuel*, publicat el 1982 i reeditat el 2003, de *le Petit Robert des enfants* (1988), *le Robert quotidien* (1996) i *le Robert du français langue étrangère* (1998). Els dos primers diccionaris han estat model de referència internacional per a l’elaboració de diccionaris amb representació morfosemàntica i per a diccionaris escolars destinats a primària, respectivament. Al darrere de cada diccionari hi ha un teixit ben travat de supòsits lingüístics i semiòtics sobre les unitats del lèxic i la informació que descriu cada unitat i la seva representació en els diccionaris.

A més de les seves activitats professionals, de recerca i de docència, va contribuir a l’elaboració de la llengua francesa actual participant en nombroses comissions de treball de diversos organismes. Va ser membre de la Comissió de feminització del vocabulari del Ministère des droits de la femme (1984-85), del Comitè d’experts per a la reforma ortogràfica del francès, que va nomenar el Conseil Supérieur de la langue française (1989), i de la comissió per la simplificació del llenguatge administratiu del Ministère de la fonction publique et de la Réforme de l’État (2001).

Va saber entrelligar coherentment la pràctica i la teoria del lèxic en un procés de reflexió bidireccional enormement productiu. La seva experiència en el treball lexicogràfic la va dur a reflexions de gran alçada teòrica. No és casual que les tres obres cabdals esmentades més amunt tractin totes aspectes sobre punts dels signes i que les unitats lingüístiques rellevants en la representació de la informació en els diccionaris. De fet el llibre *Étude linguistique et sémiotique des dictionnaires français contemporains* (1971) és una teorització sobre la tasca lexicogràfica duta a terme a França.

Ella mateixa explicita en moltes ocasions com a través de la pràctica trobava sovint resposta a qüestions abstractes:

La autonomía provoca el bloqueo del sentido (...) Sin embargo, esta prueba de la sinonimia a la que yo sometía las secuencias presumiblemente autónomas para eliminar la ambigüedad de los enunciados era difícilmente manejable. Encontré casualmente un criterio mejor adaptado al escribir un diccionario de anglicismos, iniciado en 1972 (Rey-Debove y Gagnon 1981).²

Per a Laurie Fabry, responsable de comunicació de les edicions Le Robert, Josette Rey-Debove va ser alhora un pilar de l’empresa i la seva memòria, a més d’una referència en la llengua francesa. Per a Simone Delesalle, lingüista i professora emèrita de la Universitat París VII, Josette Rey-Debove va saber situar la unitat lèxica en el centre del treball lingüístic, i projectar des d’aquest centre reflexió teòrica en tres direccions: en el metallenguatge de descripció i representació del lèxic, en l’estructuració morfosemàntica del lèxic i en l’organització interna dels mots.

2. Fragment extret de l’article “Le métalangage en perspective”, que va redactar en francès, però va ser publicat en castellà en versió de Concepción Martínez Pasamar, a M. Casado Velarde, R. González Ruiz i O. Loureda Lamas (eds.) *Estudios sobre lo metalingüístico* (en español). Peter Lang, 2005.

Tots i totes els qui en els nostres respectius països ens hem dedicat en algun moment a la lexicografia com a àmbit de coneixement o com a camp de treball conservarem el seu record en la memòria i silenciosament agraiem el llegat conceptual, metodològic i aplicat que Josette Rey-Debove, una de les darreres grans figures de la Lexicografia francesa contemporània, ens ha deixat.

Teresa CABRÉ i CASTELLVÍ
Universitat Pompeu Fabra